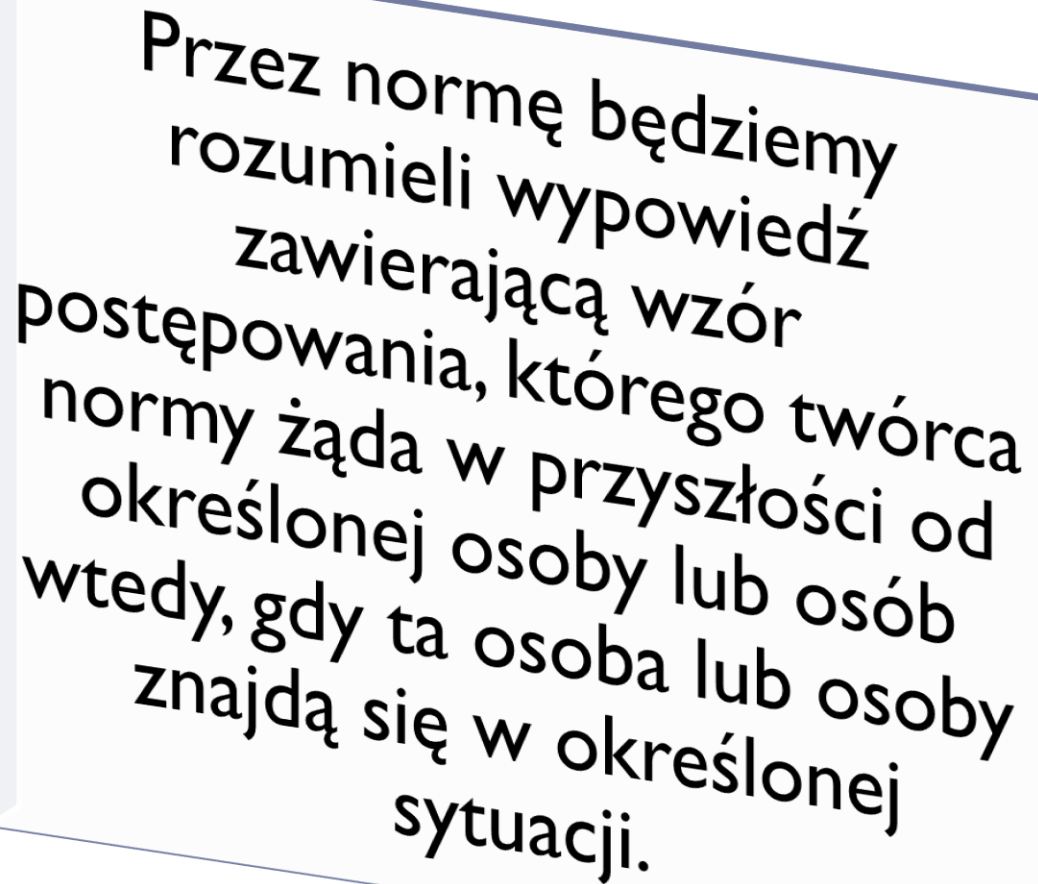

Kilka słów o normach

dr Aleksandra Nowak-Gruca

Norma - pojęcie

Przez normę będziemy
rozumieli wypowiedź
zawierającą wzór
postępowania, którego twórca
normy żąda w przyszłości od
określonej osoby lub osób
wtedy, gdy ta osoba lub osoby
znajdą się w określonej
sytuacji.

Normy postępowania

- ▶ Norma jest dyrektywą postępowania zmierzającą do wywołania w przyszłości określonego zachowania u osób, do których jest skierowana.
- ▶ Norma żąda wskazanego prostego zachowania lub zespołu zachowań (działań lub zaniechań), które łącznie służą do spowodowania określonego stanu rzeczy.
- ▶ Te wszystkie działania i zaniechania prowadzące do przewidzianego przez normodawcę rezultatu są w normie opisane łącznie, jako jedno pożądane działanie, <<czynienie>> inaczej jako nakazany lub zakazany czyn adresata normy.

Przykład

Na przykład działania nazwane utrzymaniem pojazdu w dobrym stanie technicznym obejmą wiele czynności, jak utrzymywanie ciśnienia w oponach, wykonanie naprawy lub wymiany części niesprawnych, wykonywanie różnego rodzaju okresowych regulacji, zaniechanie czynności mogących pogorszyć stan techniczny, np. powstrzymanie się od stosowania niewłaściwego płynu hamulcowego. Określone w normie złożone działanie może być wykonywane w jednej chwili, może też trwać przez dłuższy czas (np. naprawienie szkody).

Czego możemy wymagać ???

-
- ▶ Twórcą normy jest **normodawca**, przez którego rozumiemy osobę lub osoby ustanawiające normy.
 - ▶ Normodawca za pomocą norm oddziałuje na postępowanie adresatów norm. Oczywiście oddziaływanie takie jest możliwe tylko wtedy, gdy adresaci norm z jakiegoś względu podlegają władzy normodawcy.
 - ▶ Osobę lub osoby, do których kierowana jest norma, nazywamy **adresatem normy**. Adresat normy może być określony przy użyciu nazwy indywidualnej (np. Adam Adamski) lub nazwy/nazw generalnych (np. kierujący pojazdem mechanicznym po drodze publicznej).
 - ▶ Odpowiednio w pierwszym przypadku mamy do czynienia z normą indywidualną, w drugim z normą generalną.
-

Prawo

Prawo to zespół norm wydanych lub usankcjonowanych przez państwo i zagwarantowanych przymusem państwowym.

Prawo pełni funkcję organizacyjną, ochronną, wychowawczą, represyjną, rozstrzygania konfliktów oraz sprawiedliwościową.

-
- ▶ „W istocie każdej normy postępowania leży to, że jest ona podstawą wydzielenia pewnej klasy czynów i przeciwstawienia układu wydzielonego zbiorowi wszystkich innych czynów.
 - ▶ W ujęciu Cz. Znamierowskiego norma jest wypowiedzią zawierającą algorytm' służący do określenia przynależności postępowania danego podmiotu do pewnej klasy czynów, gdyż **„prawo [...] jest regułą techniczną jak reguły pasjansa, jak te ostatnie tylko stanowioną”**.
-
-

Przepis prawny a norma prawna

- ▶ **Przepis prawny** jest wyodrębnioną graficznie i stanowiącą całość gramatyczną jednostką językową tekstu prawnego, np. artykuł, paragraf, ustęp, punkt, zdanie.

Przepis jest formą prawa.

- ▶ **Norma prawna** to reguła /dyrektywa/ postępowania wyznaczająca wzór zachowania, zawierająca niezbędne elementy i skonstruowana na podstawie wykładni przepisów prawa.

Norma prawna stanowi treść prawa

-
- ▶ Pojęcie “norma prawna” nie występuje w języku prawnym, a jedynie w języku prawniczym.
 - ▶ Normy prawne zawarte są **w aktach normatywnych**.
 - ▶ **Akt normatywny** ma charakter prawotwórczy, jeżeli zawiera normy posiadające cechę generalności (skierowana jest do pewnej kategorii adresatów) i abstrakcyjności (wskazuje na rodzajowe cechy zachowania, przez co nie podlega skonsumowaniu przez jednorazowe zastosowanie).
 - ▶ Z uwagi na powyższe, normy prawne mają charakter norm ogólnych. Normy prawne powinny równo traktować swoich adresatów.
 - ▶ Nie wszystkie akty normatywne muszą zawierać normy ogólne i w związku z tym mieć charakter prawotwórczy. Na przykład decyzje administracyjne zawierają normy jednostkowe, gdyż skierowane są do indywidualnego adresata w konkretnej sprawie.
-

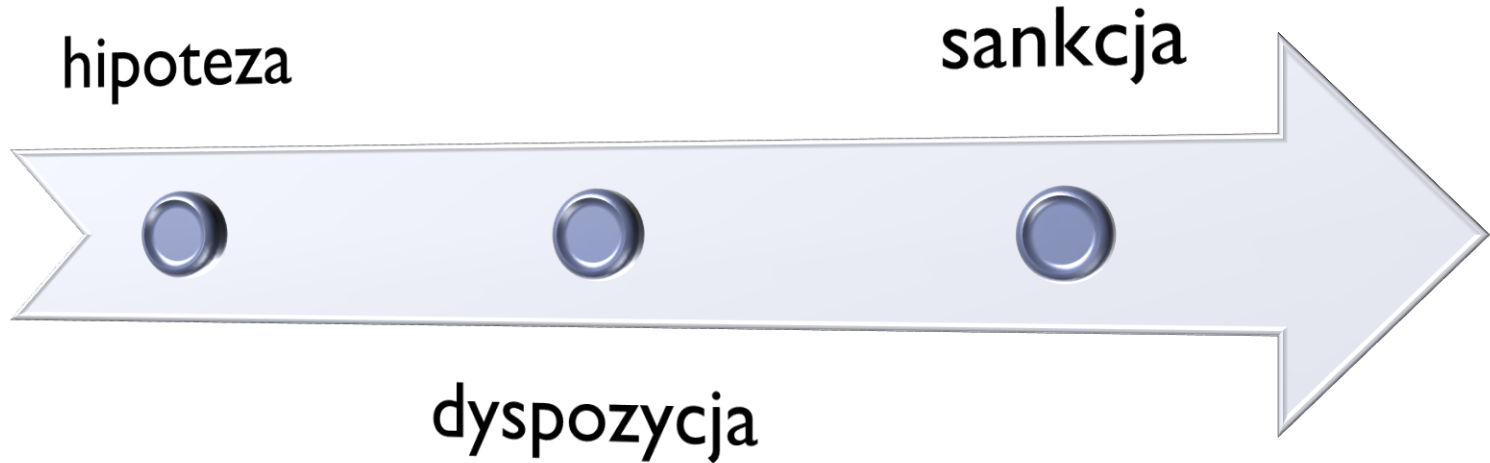
-
- ▶ Normom prawnym w odróżnieniu od zdań (wypowiedzi opisowych) nie można przypisać wartości logicznej, czyli prawdy lub fałszu. Można jedynie twierdzić o ich słuszności, skuteczności bądź obowiązywaniu.
 - ▶ Normy prawne jako reguły postępowania należy też odróżnić od ocen, które wyrażają aprobatę lub dezaprobatę. Normy prawne posiadają uzasadnienie aksjologiczne, jeżeli czyny przez nie nakazywane oceniamy dodatnio z punktu widzenia moralności, a więc określonego systemu wartości.
 - ▶ Zespoły rzeczowo powiązanych ze sobą norm prawnych stanowią instytucje prawne (np. instytucja użytkowania wieczystego, hipoteki, przedawnienia).
-

Dlaczego normy prawne „ukryte” są w przepisach prawnych ?

Budowa normy (tradycyjnie)

Trójczłonowa budowa normy prawnej

Hipoteza określa jakiej kategorii adresatów norma dotyczy i w jakiego rodzaju sytuacjach ma zastosowanie. Określa zatem często miejsce, czas, sposób, cel działania.

Dyspozycja określa jak powinien zachować się adresat

Sankcja określa co grozi adresatowi w razie niezastosowania się do skierowanej do niego dyrektywy postępowania.

Podział norm w odniesieniu do dyspozycji

- ▶ **Nakaz** (obowiązek) wyrażany jest słowami: *powinien, jest obowiązany, nakazuje się, należy, musi*. Może też wystąpić w formie pozornie opisowej.

normy nakazujące

- ▶ **Zakaz** wyraża się poprzez: *nie wolno, nie należy, nie powinno się, podlega karze*.

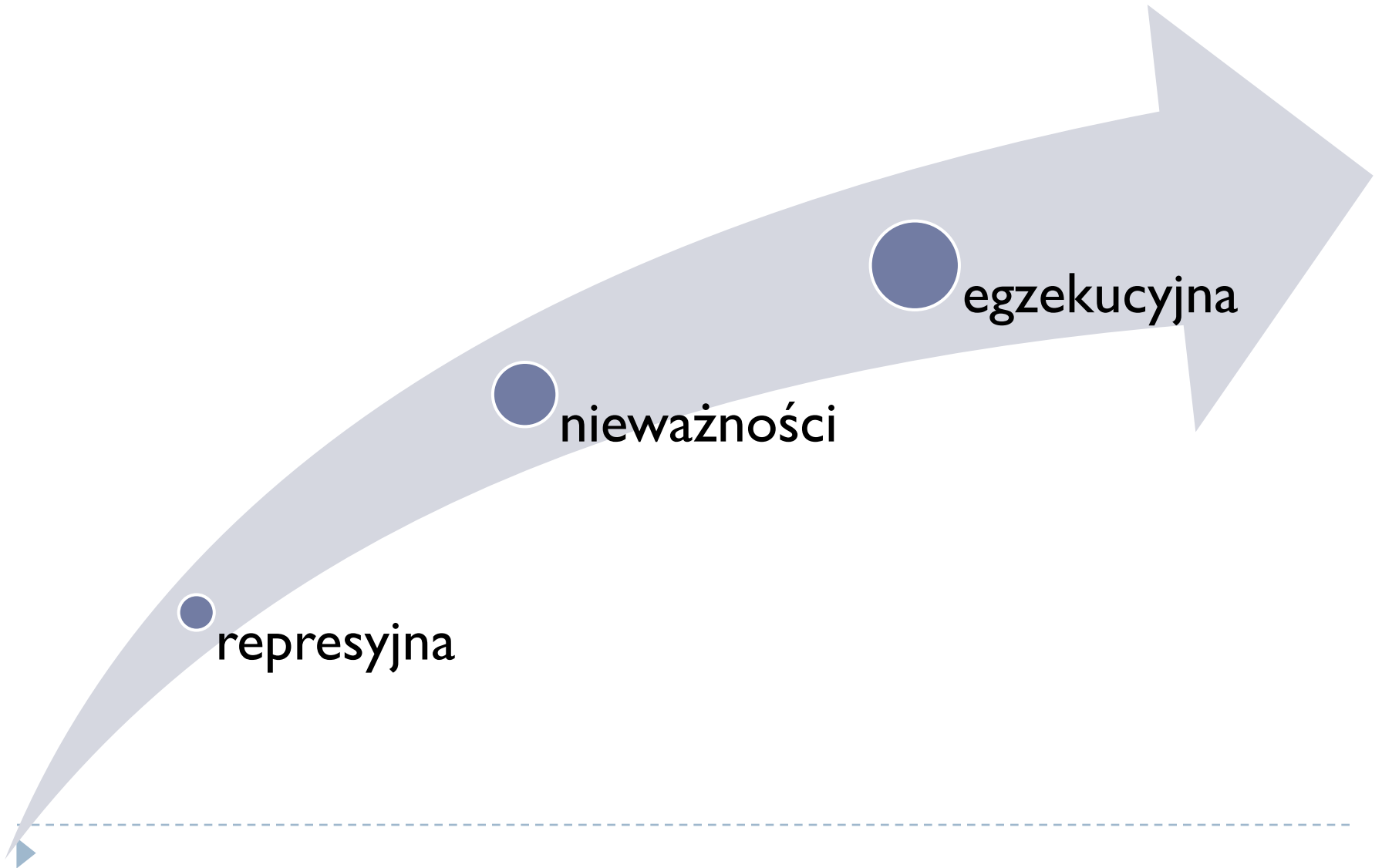
normy zakazujące

- ▶ **Dozwolenie** zawiera najczęściej słowa: *wolno, może, jest uprawniony, ma prawo*.

normy dozwalające

Rodzaje sankcji

Rodzaje sankcji

- ▶ **karna (represyjna)**

“Kto udziela lub obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8” (art. 229 §1 k.k.)

- ▶ **sankcja nieważności (bezskuteczności)**

“Nieważne jest oświadczenie woli złożone drugiej stronie za jej zgodą dla pozorów (...)”. Czynność prawna, której składnikiem jest tak złożone oświadczenie woli nie rodzi skutków prawnych. (art. 83 par. 1 kc)

- ▶ **sankcja egzekucyjna**

- ▶ *“Jeżeli dłużnik ma wydać wierzycielowi rzecz ruchomą, komornik sądu, w którego okręgu rzecz się znajduje, odbierze ją dłużnikowi i wyda wierzycielowi” (art. 1041 par. 1 kpc)*

wracając do problemu prawa i
moralności..

Normy prawne vs. moralne

- ▶ Normy prawne pochodzą z ustanowienia przez organy państwa (uzasadnienie tetyczne), a moralne wiążą z nakazu sumienia w przekonaniu o ich słuszności i sprawiedliwości (uzasadnienie aksjologiczne) w związku z czym nie można ich z dnia na dzień ustanowić bądź uchylić;
- ▶ Normy moralne w większym stopniu niż normy prawne podlegają internalizacji w procesie wychowania;
- ▶ Na straży norm prawnych stoją państwowy aparat przymusu i sankcja zinstytucjonalizowana, a norm moralnych – sumienie i presja społeczna (tzw. sankcja rozsiana);

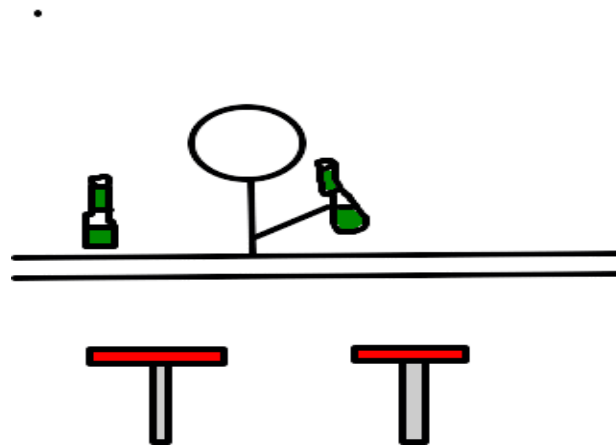
-
- ▶ Adresatem norm moralnych mogą być tylko osoby fizyczne, zaś norm prawnych także organizacje i instytucje;
 - ▶ Normy prawne są zazwyczaj jednolite na całym terytorium państwa i dotyczą w jednakowym stopniu wszystkich osób przebywających na terenie danego państwa /powszechność/, a normy moralne mogą się różnić w zależności od grupy społecznej;
 - ▶ Normy prawne mają charakter dwustronny – korelatem obowiązku zachowania się jest z reguły uprawnienie żądania takiego zachowania, zaś moralne nie dają takiego uprawnienia;
 - ▶ Normy prawne dotyczą tylko czynów i słów człowieka, a moralne odnoszą się także do sfery psychiki, myśli i uczuć;
-

-
- ▶ Normy prawne są ujęte w sposób sformalizowany i regulują bardzo dokładnie postępowanie człowieka, a moralne wskazują jedynie ogólny kierunek postępowania, funkcjonując głównie w świadomości;
 - ▶ Koncepcje moralne stawiają wymagania maksymalistyczne, zalecając dążenie do doskonałości, a prawne poprzestają na rozwiązaniach zapobiegających konfliktom społecznym
 - ▶ Przyczyną przestrzegania norm moralnych jest zasadniczo przekonanie o ich słuszności, zaś przestrzeganie norm prawnych może wynikać także ze względów oportunistycznych z obawy przed sankcją, konformistycznych lub ze względu na postawę legalistyczną.
-

Ontologiczne przedstawienie normy w relacji do przepisu prawnego

Podjęcie Nowackiego i Tabora

- ▶ Niezależnie od tego, czy mówimy „norma prawna” czy „przepis prawny” to chodzi o całość wypowiedzi, będący regułą postępowania i stanowiący określony fragment tekstu prawnego.
- ▶ W tym ujęciu przepisy same są regułą zachowania.
- ▶ W szczególnych dyscyplinach prawniczych stosuje się znak równości i traktuje się je jako synonimy.
- ▶ Praktyka prawnicza chętnie się nimi posługuje, jest to najprostszy zamiennik.

Koncepcja Studnickiego

- ▶ Norma prawna jest znaczeniem przepisu prawnego.
- ▶ Przez sam „przepis prawny” rozumie swoistą wykładnię zawartą w dzienniku ustaw pod pewną pozycją, liczbą artykułu, a norma prawna jest znaczeniem tego słowa.
- ▶ Przepis prawny – to napis, a norma prawna – to znaczenie tego napisu.
- ▶ Przez normy prawne rozumie się znaczenie zwrotów prawnych zawartych w aktach normatywnych.
- ▶ Ta koncepcja rozróżnia pojęcie normy prawnej ściśle związane z tekstem prawnym.

Koncepcja Wróblewskiego

- ▶ Norma prawna – to reguła zachowania skonstruowana z elementów zawartych w przepisach prawnych, przyjętych wg określonego wzorca, który określa jej strukturę.
- ▶ Tu odróżnia się przepis prawny od normy prawnej.
- ▶ W tej koncepcji położony jest nacisk na słowo „reguła”.
- ▶ Norma prawna to reguła zbudowana z założeń pewnych konstrukcji, opiera się na tekstach przepisów prawnych, ale nie musi pokrywać się z tymi przepisami, nie jest związana z przepisem prawa jako całość.
- ▶ W tej koncepcji trzeba samemu odkodować i stworzyć normę.

Koncepcja Ziemińskiego

- ▶ Norma prawna to wypowiedź wyinterpretowana z przepisów prawnych, które bezpośrednio wskazują, w jaki sposób ktoś powinien postępować.
- ▶ Termin „norma” oznacza normę prawną jako wypowiedź – wyrażenie w danym języku – nakazujące lub zakazujące odpowiednim podmiotom określonego zachowania, w określonej sytuacji.
- ▶ Wypowiedzi mają pełnić funkcję sugestywną.
- ▶ Normy prawne łączy w pewną strukturę wzorcową: *„Osoba A w okolicznościach B powinna uczynić C”*.

Elementy składowe normy postępowania

określenie
adresata

określenie
okoliczności, w
których norma
znajduje
zastosowanie

określenie
wyznaczonego
zachowania
(nakaz lub zakaz)

Cechy definicyjne normy postępowania

- ▶ Czy dana wypowiedź spełnia bezpośrednio funkcję sugestywną – czyli wpływa na adresatów norm, aby postępowali w określony sposób ?
- ▶ Czy wypowiedź tego rodzaju zawiera wyraźnie sformułowane wszystkie elementy treściowe (składowe) ?

- ▶ Normy postępowania mają charakter prospektywny, skierowane są na przyszłość.
- ▶ W tej koncepcji normy prawne uważa się za normy generalne i abstrakcyjne.
- ▶ Ziemiński stoi na stanowisku, że normy nie są zdaniami w sensie logicznym – niczego nie opisują, nie są ani prawdziwe, ani fałszywe.
- ▶ Wyraźnie odróżnia normę prawną od przepisu prawnego.
- ▶ W przepisach zakodowane są normy prawne, odkodowanie ich następuje podczas wykładni prawa

Wyróżnienie norm wg Ziemińskiego

Normy sankcjonujące

Normy sankcjonowane

Normy kompetencyjne

Normy sankcjonowane

- ▶ **Normy sankcjonowane** – nakazują lub zakazują adresatom postępowania w określony sposób, w określonych okolicznościach.
- ▶ Mogą być skierowane do wszystkich podmiotów danego rodzaju.
- ▶ Są to normy, których spełnienie jest głównym celem ich stanowienia.

Normy sankcjonujące

- ▶ **Normy sankcjonujące** nakazują pewnym organom państwa wymierzenie adresatom normy różnego rodzaju sankcji, jeżeli adresaci nie zrealizowali skierowanych do nich nakazów.

Normy kompetencyjne

- ▶ **Normy kompetencyjne** – szczególne normy, które udzielają upoważnienia do dokonania czynności konwencjonalnych umów określonego rodzaju z takim skutkiem, że przez ich dokonanie ulegają aktualizacji obowiązki dla określonych adresatów.

Koncepcja Kowalskiego

- ▶ Norma prawna ma złożoną strukturę, składa się z elementów ze sobą powiązanych, tj.:
 - ❑ elementu intelektualnego (językowego)
 - ❑ elementu realnego (psychospołecznego)
 - ▶ Łączne występowanie tych elementów tworzy zjawisko normy prawnej, wzór postępowania, który występuje w przepisach prawnych. Element realny – to ochrona wzorca postępowania społecznego wsparta przez organy państwa realną sankcją. Wzór językowy nie mający wsparcia społecznego jest tylko faktem językowym (intelektualnym).
 - ▶ O tym, czy mamy do czynienia z normą prawną czy wypowiedzią językową decyduje nie treść, ale fakt empiryczny, pozajęzykowy. O prawności normy decyduje gotowość jej obrony przez organy państwa. Jest to ujęcie prawno-socjologiczne.
-

Spór o ontologiczną naturę norm prawnych

- ▶ W filozofii toczy się spór o naturę normy prawnej, spór dotyczy lingwistycznego i nie lingwistycznego ujęcia normy.
- ▶ **W ujęciu lingwistycznym** – norma jest pewną wypowiedzią językową
- ▶ **W ujęciu nielingwistycznym** – norma jest pewnym faktem pozajęzykowym, pewnym produktem powstałym w wyniku aktu normowania.

Elementy składowe normy postępowania w ujęciu lingwistycznym

adresat – to ten, komu norma nakazuje lub zakazuje określonego postępowania

okoliczności, w których norma znajduje zastosowanie, tzn. w których to postępowanie ma być spełnione

określenie nakazywanego lub zakazywanego postępowania

Norma prawna ma charakter generalny i abstrakcyjny. Norma prawna wyznacza czyn określonego rodzaju (charakter abstrakcyjny). W wyniku stosowania prawa norma staje się indywidualną i konkretną.

Normy postępowania same przez się nie opisują stanu rzeczy, nie są wypowiedziami spełniającymi funkcje opisowe, ale sugestywne – czyli wpływają na adresatów normy, aby postępowali w określony sposób.

Norma a dyrektywa celowościowa

- ▶ **Dyrektywa celowościowa** wyznacza warunki konieczne lub wystarczające do zrealizowania określonego stanu rzeczy, wskazuje środki do osiągnięcia danego celu;
 - ❑ głosi, co należy czynić, aby osiągnąć zamierzony skutek (jeżeli chcesz, aby w pokoju było jasno, należy zaświecić światło)
 - ❑ wyraża powinność warunkową (czy ktoś dąży do określonego stanu rzeczy), ona niczego nie nakazuje, tylko wskazuje, co należy czynić, aby osiągnąć zamierzony cel.
-

Zakres normowania danej normy

- ▶ Zakresem normowania (regulowania) danej normy nazywamy klasę przyszłych, możliwych zachowań adresata normy, nakazywanych przez nią do spełnienia, w których norma ta znajdzie faktyczne zastosowanie (tj. wtedy, gdy adresat normy znajdzie się w przewidzianych w normie okolicznościach).

Zakres zastosowania
wyrażony jest w
hipotezie normy.

Zakres normowania
wyrażony jest w
dyspozycji normy.

Normy prawne – wiadomości zebrane

Ważne metodologicznie pytanie

- ▶ W intuicji prawniczej pojęcie normy wiąże się z wpływaniem na ludzkie zachowanie
- ▶ Jaka byłaby sytuacja wyjściowa, gdyby brak było jeszcze norm postępowania, czyli na czym miałyby polegać sytuacja, którą możemy określić jako „przednormie” ?

Ważne metodologicznie pytanie

- ▶ Rozważmy dwie sytuacje:
- ▶ **1. wszystko jest zakazane, a normy mają wpływać na ludzkie zachowanie przez przyzwolenie**
- ▶ Zakazane byłoby A ale i każde nie-A (np. milczenie i nie-milczenie) dopóki ktoś obdarzony odpowiednią władzą nie zechciałby której z tych alternatyw zlikwidować. Byłaby to sytuacja logicznie wewnętrznie sprzeczna – taka nie może istnieć!
- ▶ **2. wszystko jest dozwolone (również niedziałanie) a normy mają wpływać na ludzkie zachowanie poprzez zabieranie pewnych fragmentów wolności**
- ▶ Druga sytuacja jest logicznie możliwa, ale jest sytuacją całkowitej anarchii, zatem tu są potrzebne normy postępowania, by tę sytuację uporządkować, i to poprzez zabieranie swobód jednym, by zapewnić swobody drugim >> pojawia się pytanie wg jakiej „sprawiedliwości”

Normy postępowania

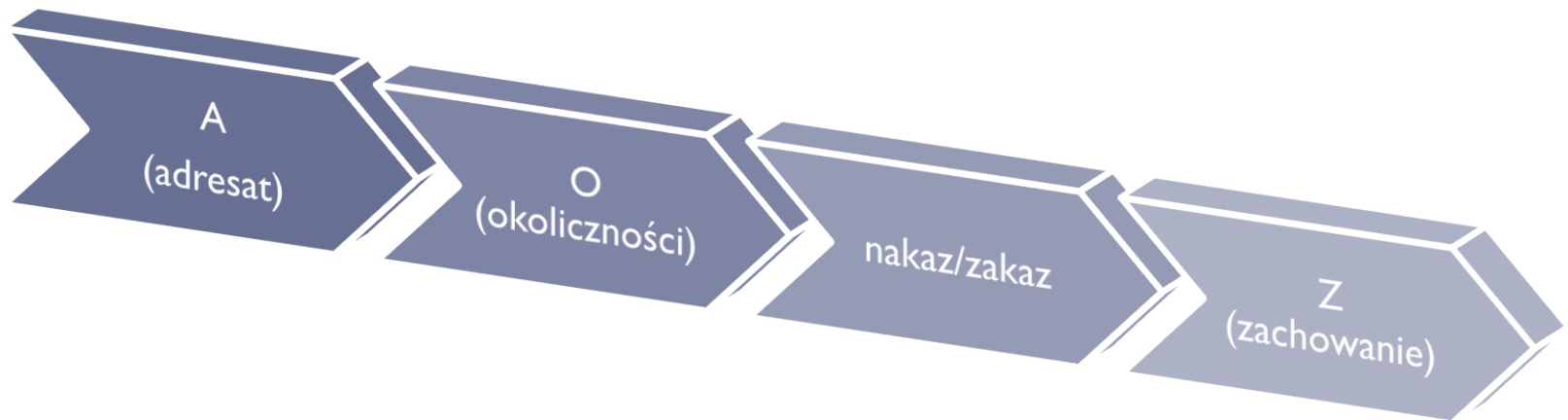
- ▶ Normy postępowania mają zabierać swobodę czynienia A przez zakazanie czynienia A lub też zabierać swobodę nie-czynienia A przez nakazanie czynienia A.

Np. mają zakazywać zabijać człowieka czy nakazywać udzielanie pomocy tonącemu.

- ▶ Możemy zatem powiedzieć, że normy postępowania są to wyrażania, które określone podmiotowi (adresatowi), w określonych okolicznościach nakazują bądź zakazują określone zachowanie się
 - ▶ Wyrażenia te, by mogły być skuteczne jako środki oddziaływania społecznego muszą być dostatecznie **jednoznaczne**
-

Pożądana struktura syntaktyczna normy

Obowiązywanie normy

- ▶ **W znaczeniu aksjologicznym norma N obowiązuje**, to znaczy, że zachowanie się przez nią nakazane/ zakazane jest aprobowane/ dezaprobowane aksjologicznie (ocennie) w danym układzie społecznym lub co najmniej aprobowane/dezaprobowane są jego skutki
- ▶ **W znaczeniu tetycznym norma N obowiązuje**, to znaczy, że została ustanowiona (i nie uchylona) przez podmiot, który zatem może realnie postawić adresata w sytuacji wyboru między złem polegającym na zrealizowaniu normy a złem wiążącym się z przewagą władcy
- ▶ **W ujęciu behawioralnym (objawowym) norma N obowiązuje**, to znaczy, że adresaci tej normy zachowują się zgodnie z nią lub jednocześnie jest dostatecznie prawdopodobne, że za niezrealizowanie tej normy adresatów spotka jakieś zło

Kilka uwag o „czynnościach” ...

- ▶ **Czynności psychofizyczne** – polegają na realizowaniu zachowań, których skutek wyznaczony jest przez nie w sposób fizyczny : np. *ścina się drzewo >> drzewo jest ścięte; je się obiad >> nie jest się głodnym*
 - ▶ **Czynności konwencjonalne** - składają się na nie różne elementy:
 - ▶ I. zespół zachowań psychofizycznych + 2. sztucznie, umownie przypisany im konwencjonalny sens
 - ▶ **Czynności konwencjonalne I stopnia** - nadbudowane na zwykłych czynnościach psychofizycznych np. *głosowanie przez podniesienie ręki*
 - ▶ **Czynności konwencjonalne II stopnia** – *ogłoszenie wyroku przez wygłoszenie stosownej formuły słownej*
-

-
- ▶ Dla ważnego dokonania czynności konwencjonalnej wymagane jest, żeby dokonujący tej czynności podmiot dysponował kompetencją do jej dokonania. Wymaga się zatem, aby osoba jej dokonująca była społecznie desygnowana
 - ▶ Norma kompetencyjna przyznająca jakiemuś podmiotowi (P) kompetencję do ważnego dokonania czynności konwencjonalnej (K) może w danym układzie społecznym:
 - ✓ kształtować się zwyczajowo (np. *różne formy pozdrawiania się między ludźmi*)
 - ✓ może zostać w danym układzie społecznym ustanowiona (np. *norma kompetencyjna przyznająca sądowi kompetencję do wydania wyroku*)
-

Wzorcową strukturą normy kompetencyjnej

Podmiotowi A nakazuje się C, jeśli podmiot P dokona czynności konwencjonalnej K

- ▶ Czynność K podmiotu P musi mieć charakter czynności konwencjonalnej
- ▶ Czynność C podległego kompetencji podmiotu A może być albo czynnością psychofizyczną albo czynnością konwencjonalną

Struktura normy prawnej

- ▶ **struktura jednoelementowa** – przyjmuje się, że norma to taka wypowiedź, która wskazuje sposób powinnego zachowania,
- ▶ **struktura dwuelementowa** – przyjmuje się, że norma, typ wypowiedzi „jeżeli, to”.
- ▶ W doktrynie niemieckiej przyjmuje się, że normy składają się z wypowiedzi wyróżniającej jakiś stan faktyczny i określającej skutki prawne.

▶ **Przez skutki prawne rozumie się:**

- wyznaczenie powinienego sposobu postępowania
- powinność zastosowania przez organ państwa ujemnych następstw.

▶ W wypowiedziach o strukturze dwuelementowej występują ciągi relacji typu:

*„jeżeli P , to Q ”,
„jeżeli nie Q to S ”, itp.*

3 elementowa budowa normy (koncepcja klasyczna)

hipoteza

- określa adresata, do którego skierowana jest norma i okoliczności, w których jest mu czynić nakazane, zakazane czy dozwolone

dyspozycja

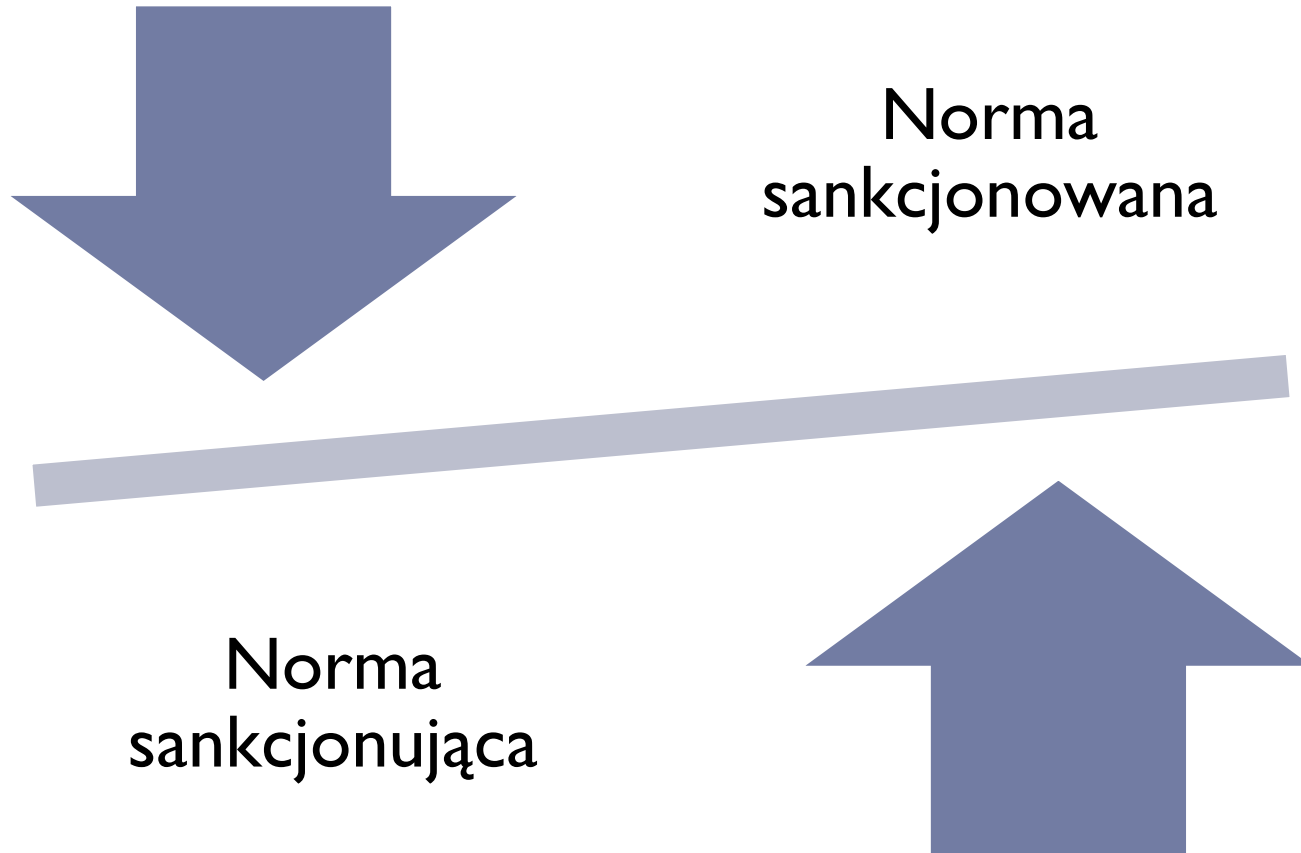
- jakie zachowanie się wyznacza; dyspozycja może być nakazem, zakazem, dozwoleniem

sankcja

- konsekwencje dla każdego, kto mimo, że spełniły się warunki podane w hipotezie, nie zastosował się do treści dyspozycji.

Koncepcja norm sprzężonych (Jerzego Lande)

Norma sankcjonowana

- ▶ **Norma sankcjonowana** – składa się z:
 - ✓ **hipotezy** – oznacza ona adresata, zależność, warunki zastosowania normy oraz z
 - ✓ **dyspozycji** – jest to ta sama hipoteza i dyspozycja, co w koncepcji klasycznej.
- ▶ Są one połączone i stanowią jedną normę – **normę sankcjonowaną**.

Norma sankcjonująca

- ▶ **hipotezą** jest fakt naruszenia normy sankcjonowanej (faktycznie oznacza fakt naruszenia dyspozycji normy sankcjonowanej, w której określony jest wzór powinienego zachowania) – jest to **hipoteza wtórna**
- ▶ **dyspozycja** normy sankcjonującej wyznacza podmiotowi naruszającemu normę sankcjonowaną obowiązek poniesienia ujemnych skutków naruszenia, zawiera jednocześnie kompetencje do realizacji sankcji skierowane do organu państwowego

-
- ▶ Dyspozycja normy sankcjonującej ma 2 adresatów:
 1. adresat pierwotny – to podmiot, do którego skierowany jest wzór zachowania normy sankcjonowanej; ma on obowiązek ponoszenia skutków naruszenia normy,
 2. adresat wtórny – to organ państwa, który ma realizować ujemne dolegliwości, gdyż zawiera upoważnienie (kompetencje) do realizacji wszystkich skutków, które przewiduje norma
 - ▶ Norma sankcjonująca ma charakter posiłkowy (hipotetyczny), uruchamia się wtedy, gdy zostanie naruszona norma sankcjonowana.
-

Przykład

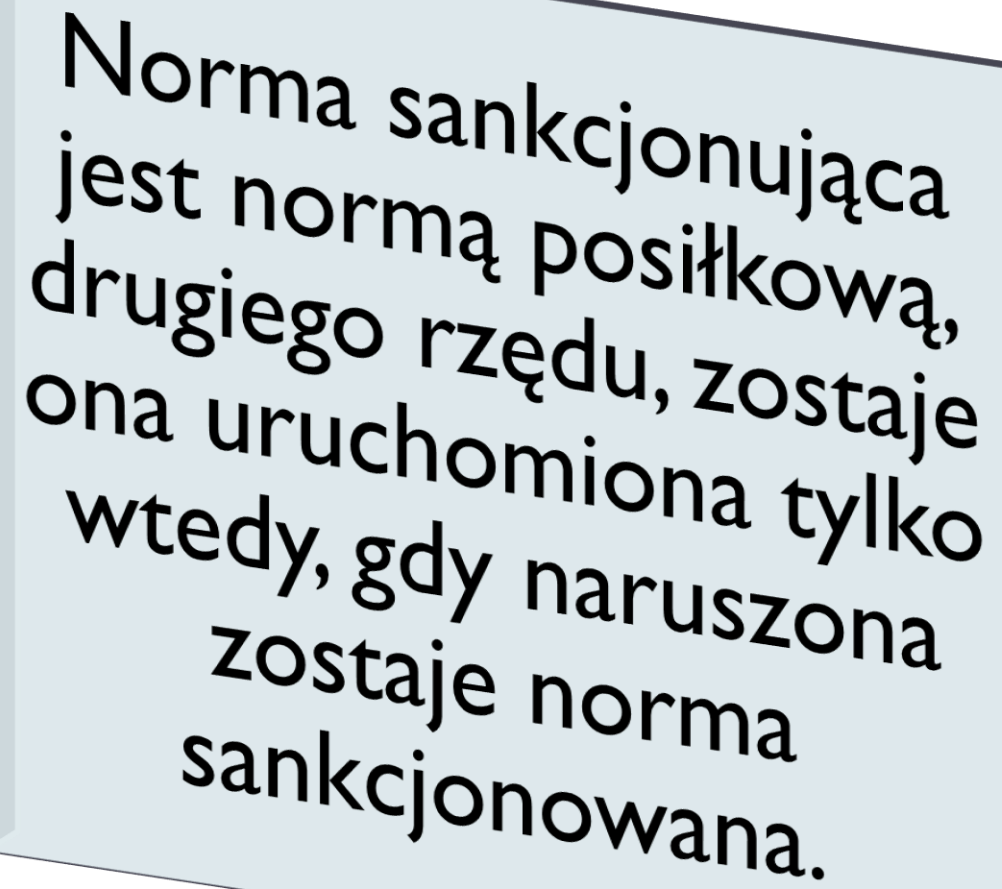
- ▶ **Art. 148 k.k.**

§ 1. *Kto zabija człowieka, podlega karze ...*

- ▶ Norma sankcjonowana (w uproszczeniu): Nikomnie wolno zabijać człowieka
 - ▶ Norma sankcjonująca: Jeżeli ktokolwiek spowoduje umyślnie śmierć człowieka podlega karze pozbawienia wolności od lat 8, karze 25 lat pozbawienia wolności i karze dożywotniego pozbawienia wolności.
-

-
- ▶ Z przepisu prawa karnego (części szczególnej) można dekodować (interpretować) dwie struktury normatywne: **normę sankcjonowaną i normę sankcjonującą**
 - ▶ **Miejscem spotkania normy sankcjonowanej i sankcjonującej na gruncie ustawy karnej jest opis czynu.**
 - ▶ **W normie sankcjonowanej tworzy on dyspozycję, w normie sankcjonującej jest elementem hipotezy.**
-
-

Norma sankcjonująca
jest normą posiłkową,
drugiego rzędu, zostaje
ona uruchomiona tylko
wtedy, gdy naruszona
zostaje norma
sankcjonowana.

Norma sankcjonowana:

- ▶ *„Kto prowadząc pojazd mechaniczny uczestniczy w wypadku drogowym, ten powinien niezwłocznie udzielić pomocy ofierze wypadku”.*
- ▶ **Hipoteza:** kto prowadząc pojazd mechaniczny uczestniczy w wypadku drogowym
- ▶ Adresat: kto prowadząc pojazd mechaniczny
- ▶ Okoliczności: uczestniczy w wypadku drogowy
- ▶ **Dyspozycja:** ten powinien niezwłocznie udzielić pomocy ofierze wypadku.

Podział przepisów/ norm prawnych

- ▶ **Przepisy ogólne** /lex generalis/ wyznaczają szeroki zakres spraw i adresatów

art. 27 §1 k.p.c. “Powództwo wytacza się przed sąd pierwszej instancji, w którego okręgu pozwany ma miejsce zamieszkania”

- ▶ **Przepisy szczegółowe** /lex specialis/ stanowiące ze względu na bardziej szczegółową hipotezę wyjątki od przepisów ogólnych

art. 35 k.p.c. “Powództwo o roszczenie z tytułu czynu niedozwolonego wytoczyć można przed sąd, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę”

-
- ▶ **Przepisy bezwzględnie obowiązujące** stosowane /imperatywne, ius cogens/ nie dopuszczają odmiennego postępowania niż przez nie wskazane. Przepisy stwierdzają wówczas, że np. “zastrzeżenie przeciwne jest nieważne” lub podobnie. Są one domeną prawa publicznego, np. prawa konstytucyjnego, administracyjnego, finansowego, karnego, a tylko wyjątkowo cywilnego /szczególnie prawa rzeczowego, spadkowego i rodzinnego/.

art. 119 k.c. “Terminy przedawnienia nie mogą być skracane ani przedłużane przez czynność prawną”, przepisy o formie sporządzenia testamentu.

▶ **Przepisy względnie obowiązujące**, stosowane /dyspozytywne, *ius dispositivum*/ znajdują zastosowanie, gdy strony same czegoś w danym zakresie nie postanowiły, np. przy zawieraniu umowy. Dają one możliwość odmiennego od przewidzianego w ustawie ułożenia przez same strony wzajemnych stosunków. Przepisy zawierają wówczas zwroty “w braku odmiennej umowy”, “o ile strony nie postanowią inaczej” lub podobne. Szczególnym ich rodzajem są tzw. reguły interpretacyjne zawierające zwrot “w razie wątpliwości uważa się (...)”. Przepisy względnie obowiązujące są domeną prawa zobowiązań

art. 748 k.c. “W braku odmiennej umowy zlecenie wygasa wskutek śmierci przyjmującego zlecenie albo wskutek utraty przez niego pełnej zdolności do czynności prawnych”

- ▶ **Przepisy semiimperatywne /semidyspozytywne,** jednostronnie bezwzględnie stosowane/ dają stronom możliwość odmiennej regulacji wzajemnych stosunków niż przez nie przewidziane, ale tylko w pewnym zakresie, tzn. o ile postanowienia umowne są korzystniejsze od rozwiązań przewidzianych tymi przepisami. Gdy strony poczynią mniej korzystne postanowienia, to w ich miejsce wchodzi postanowienia ustawy. Normy te służą ochronie ekonomicznie słabszej strony stosunku prawnego, np. konsumenta. Określają maksymalną bądź minimalną wysokość czynszu lub ceny, najdłuższe albo najkrótsze terminy wypowiedzenia umów i in.

art. 18 k.p. §1 “Postanowienia umów o pracę oraz innych aktów, na podstawie których powstaje stosunek pracy nie mogą być mniej korzystne dla pracownika niż przepisy prawa pracy”. §2

“Postanowienia umów i aktów, o których mowa w §1 mniej korzystne dla pracownika niż przepisy prawa pracy są nieważne, zamiast nich stosuje się odpowiednie przepisy prawa pracy”

- ▶ **Normy lex perfecta** zawierają jedynie sankcję nieważności.

art. 945 § 1 k.c. “Testament jest nieważny, jeżeli został sporządzony w stanie wyłączającym świadome lub swobodne powzięcie decyzji, i wyrażenie woli; pod wpływem błędu uzasadniającego przypuszczenie, że gdyby spadkodawca nie działał pod wpływem błędu, nie sporządziłby testamentu tej treści; pod wpływem groźby”

- ▶ **Normy lex plus quam perfecta** zawierają sankcję nieważności i sankcję represyjną

art. 82 k.c. – “Nieważne jest oświadczenie woli złożone przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli (..)” w zw. z art. 191 §1 k.k. – “Kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia, podlega karze pozbawienia wolności do lat trzech”

- ▶ **Normy *lex minus quam perfecta*** zawierają sankcję represyjną, ale nie unieważniającą.

art. 291 §1 k.k. – “Kto rzecz uzyskaną za pomocą czynu zabronionego nabywa lub pomaga do jej zbycia albo tę rzecz przyjmuje lub pomaga do jej ukrycia, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5” w zw. z art. 169 §2 k.c. – “Jednakże gdy rzecz zgubiona, skradziona lub w inny sposób utracona przez właściciela zostaje zbyta przed upływem lat trzech od chwili zgubienia, skradzenia lub utraty, nabywca może uzyskać własność dopiero z upływem powyższego trzyletniego terminu (...)”.

- ▶ **Normy *lex imperfecta*** nie zawierają sankcji

*art. 23 k.r.o. – “Małżonkowie mają równe prawa i obowiązki w małżeństwie. Są obowiązani do wspólnego pożycia, do wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli”. *Leges imperfectae* najczęściej spotyka się w prawie konstytucyjnym. Brak jest, np. sankcji prawnej za zaniedbanie wydania ustawy, do której uchwalenia obliguje konstytucja.*

- ▶ **Przepisy konkretne** /samodzielne/ – wyczerpująco regulują sposób postępowania.
 - ▶ **Przepisy odsyłające systemowo** nie zawierają upoważnień jak blankietowe i odsyłają do uregulowań już istniejących. Niedopuszczalne są jednak odesłania do przepisów już zawierających odesłania, jak również odesłania przez ustawę do przepisów aktu wykonawczego.
 - ▶ Zbliżone do przepisów odsyłających systemowo są **przepisy blankietowe**. Upoważniają one hierarchicznie niższy organ do wydania przepisu pełnego. Ustawodawca sankcjonuje w ten sposób in blanco normę, która dopiero w przyszłości zostanie utworzona.
 - ▶ Przepisami blankietowymi określa się też przepisy ustalające ujemne konsekwencje za zachowania sprzeczne z innymi przepisami prawa.
 - ▶ Przepisy odsyłające pozasystemowo odsyłają np. do reguł zwyczajowych.
-

Przykłady

- ▶ *art. 27 §2 k.p.c. “Miejsce zamieszkania określa się według przepisów kodeksu cywilnego”.*

Przepis odsyłający systemowo

- ▶ *art. 544 §2 k.p.k. – “Minister Sprawiedliwości określi w drodze rozporządzenia wysokość równowartości kosztów postępowania”.*

Przepis blankietowy

- ▶ *art. 287 k.c. “Zakres służebności gruntowej i sposób jej wykonywania oznacza się, w braku innych danych, według zasad współżycia społecznego przy uwzględnieniu zwyczajów miejscowych”*

Przepis odsyłający pozasystemowo

- ▶ Do przepisów odsyłających pozasystemowo należą przepisy zawierające **klauzule generalne**, czyli pewne pojęcia niedookreślone, zapewniające prawu odpowiednią elastyczność, wymagające dla ustalenia ich treści odwołania się do pozaprawnych systemów normatywnych, np. zasady współżycia społecznego, społeczno-gospodarcze przeznaczenie prawa, dobra wiara /bona fides/, należyta staranność.

art. 58 §2 k.c. “Nieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego”. Art. 56 k.c. stanowi, że czynność prawna wywołuje nie tylko skutki w niej wyrażone, ale i te, które wynikają z zasad współżycia społecznego i z ustalonych zwyczajów. Art. 5 k.c. mówi, że nie można czynić ze swego prawa użytku, który byłby sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub zasadami współżycia społecznego.

- ▶ **Przepisy pierwszego i drugiego stopnia** /przepisy o przepisach/

